

2 Fiscale winstbepaling van een eenmanszaak

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk staat de bepaling van de belastbare winst uit onderneming bij een eenmanszaak centraal. Aangegeven wordt op welke onderdelen het opstellen van de fiscale jaarstukken tot aanpassingen van de commerciële jaarstukken kan leiden. Ook wordt aangegeven dat de winst (het verlies) kan worden bepaald door uit te gaan van de vermogensvergelijking en/of door uit te gaan van de winst- en verliesrekening. Beide methoden leiden tot hetzelfde resultaat.

Een voordeel wordt in de belastingwetgeving algebraïsch opgevat; het kan zowel positief (winst) als negatief (verlies) zijn.

In dit hoofdstuk komen de volgende onderwerpen aan de orde.

- fiscale regels (jaar)winstbepaling;
- privéstortingen en privéonttrekkingen;
- afschrijvingsregels en willekeurige afschrijving;
- vrijstellingen;
- bekeuringen, wielklemkosten e.d.;
- voedsel, drank, genotmiddelen en representatie;
- werkruimte in eigen woning, die tot privévermogen behoort;
- privégebruik zakelijke auto;
- zakelijk gebruik privéauto;
- investeringsaftrek /desinvesteringsbijtelling;
- herinvesteringsreserve;
- oudedagsreserve;
- ondernemersaftrek;
- MKB-winstvrijstelling.

De boekhouding vormt een hulpmiddel bij het bepalen van de (totaal)winst. De waardering van de activa en passiva, het opnemen van kosten en opbrengsten, kort gezegd het voeren van een boekhouding, vormt een belangrijke rol bij de (jaar)winstbepaling. Artikel 52 Algemene wet inzake rijksbelastingen (AWR) bepaalt dat administratieplichtigen verplicht zijn een administratie te voeren. Administratieplichtigen zijn op grond van artikel 52 lid 2 onderdeel b AWR:

‘natuurlijke personen die een bedrijf of zelfstandig een beroep uitoefenen, alsmede natuurlijke personen die belastbare winst uit onderneming als bedoeld in artikel 3.3 van de Wet inkomstenbelasting 2001 genieten’.

Tot de administratie behoort hetgeen ingevolge andere belastingwetten wordt bijgehouden, aangetekend of opgemaakt (artikel 52 lid 3 AWR). In dit hoofdstuk wordt nader ingegaan op de verwerking van de fiscale regels in de administratie.

Let op!

uitsluitend: 100%

nagenoeg uitsluitend: groter dan of gelijk aan 90%

hoofdzakelijk: groter dan of gelijk aan 70%

grotendeels: groter dan of gelijk aan 50%

in betekende mate: groter dan of gelijk aan 25%

2.2 Algemeen

In de Wet inkomstenbelasting 2001 (Wet IB 2001) staat de belastingheffing van natuurlijke personen centraal (artikel 1.1 Wet IB 2001). De inkomstenbelasting wordt in box 1 onder andere geheven over het door de belastingplichtige in het kalenderjaar genoten inkomen uit werk en woning (artikel 2.3 onderdeel a Wet IB 2001). Het belastbaar inkomen uit werk en woning is in box 1 het object van belasting. Het belastbaar inkomen uit aanmerkelijk belang respectievelijk het belastbaar inkomen uit sparen en beleggen zijn binnen de Wet IB 2001 de overige objecten van belasting.

Er wordt alleen belasting geheven indien het inkomen voortvloeit uit een bron. Er is alleen een bron van inkomen als aan een aantal cumulatieve voorwaarden wordt voldaan:

- deelname aan het economische of maatschappelijke ruilverkeer;
- het subjectieve oogmerk om voordeel te behalen; en
- de objectieve verwachting dat redelijkerwijs – in de toekomst – voordeel kan worden behaald.

Uitgaven besparende activiteiten in de familiesfeer dan wel activiteiten die naar verwachting meer geld kosten dan opleveren (hobby), zijn geen bron van inkomen.

Als een voordeel onder meerdere wettelijke bepalingen kan vallen, dan wordt het in aanmerking genomen bij de bepaling die het eerst in de wet wordt genoemd. Dit staat bekend als de rangorderegel. De rangorde regel staat in artikel 2.14 Wet IB 2001 uitgewerkt. In box 1 wordt als eerste inkomensbestanddeel genoemd de ‘winst uit de onderneming’, daarna volgen onder meer ‘loon uit dienstbetrekking’ en ‘resultaat uit overige werkzaamheden’. De beoordeling of in een concreet geval sprake is van ‘resultaat uit overige werkzaamheden’ kan dus pas plaatsvinden als eerst is vastgesteld dat géén sprake is van ‘winst uit onderneming’.

In hoofdstuk 3 van de Wet IB 2001 wordt de heffingsgrondslag bij werk en woning nader uitgewerkt. Op grond van artikel 3.1 Wet IB 2001 is het belastbaar inkomen uit werk en woning het inkomen uit werk en woning verminderd met de te verrekenen verliezen uit werk en woning. De belastbare winst uit onderneming is een van de zeven inkomensbronnen van de Wet IB 2001. De definitie van de belastbare winst uit onderneming (het belastingobject) staat vermeld in artikel 3.2 Wet IB 2001:

‘Belastbare winst uit onderneming is het *gezamenlijke bedrag* van de winst die de belastingplichtige *als ondernemer* geniet *uit een of meer ondernemingen* verminderd met de ondernemersaftrek en de MKB-winstvrijstelling.’

De ondernemer is de natuurlijke persoon (belastingsubject) die winst geniet. De ondernemer kan alleen dan winst genieten indien sprake is van een onderneming. De Wet IB 2001 geeft geen definitie van het begrip onderneming. De definitie van onderneming heeft zich in de jurisprudentie ontwikkeld. De meest gangbare definitie van het begrip onderneming is: ‘een duurzame organisatie van kapitaal en arbeid waarmee wordt deelgenomen aan het economisch verkeer met het oogmerk om winst te behalen en waarbij de winst ook redelijkerwijs te verwachten is’. Voor de beoordeling of sprake is van een onderneming wordt uitgegaan van objectieve criteria. Deze criteria zijn onder andere:

- het aantal opdrachtgevers;
- het lopen van ondernemersrisico;
- de duurzaamheid en de omvang van de werkzaamheden;
- tijdsbesteding;
- naamsbekendheid;
- investeringen.

De subjectieve intentie is daarbij van ondergeschikt belang:

‘... dat voor het antwoord op de vraag of een eigenaar de hem toebehorende huizen zodanig exploiteert, dat de exploitatie als uitoefening van een bedrijf in den zin van het Besluit op de Inkomstenbelasting 1941 is aan te merken, niet beslissend is de wil van dien eigenaar, doch uitsluitend de wijze van exploitatie; HR 21 mei 1958, nr. 13 574, BNB 1958/212.’

Inkomen is inkomen. Fiscale neutraliteit brengt mee dat illegale of onzedelijke activiteiten een onderneming in fiscale zin kunnen vormen, waarvan de winst wordt belast.¹ De inkomsten uit deze activiteiten worden vaak verzwegen, echter wanneer ze bij een boekenonderzoek door de Belastingdienst aan het licht komen, zullen deze inkomsten als inkomen of winst in de belastingheffing worden betrokken.

1 P.J. Wattel, *De fiscale behandeling van het wederrechtelijke (FM nr. 58)*, Deventer: Kluwer 1992, p. 58 e.v. en p. 76 e.v.

Het zelfstandig uitgeoefende beroep en de beoefenaar van een zelfstandig beroep wordt met een onderneming respectievelijk ondernemer gelijk gesteld (artikel 3.5 Wet IB 2001).

Een ondernemer komt alleen dan voor de ondernemersaftrek van artikel 3.74 Wet IB 2001 in aanmerking als aan het urencriterium van artikel 3.6 Wet IB 2001 wordt voldaan. Aan het urencriterium is voldaan indien de belastingplichtige die als ondernemer winst geniet, gedurende het kalenderjaar ten minste 1.225 (gemiddeld ongeveer 24 uur per week) uren aan één of meer ondernemingen besteedt.

2.3 Belastbare winst

‘Wat winst is, kan niemand in een algemeene formule zeggen.’² Het begrip winst kent zijn oorsprong in de bedrijfseconomie. In fiscale wetgeving wordt, binnen de inkomstenbelasting, geschreven over belastbare winst, totaalwinst en jaarwinst.

De belastbare winst wordt in artikel 3.2 Wet IB 2001 omschreven als ‘het gezamenlijke bedrag winst dat de belastingplichtige als ondernemer geniet uit een of meer ondernemingen (...)’.

De berekening van het belastingobject – de belastbare winst uit onderneming – begint voor de ondernemer, gelet op de definitie van artikel 3.2 Wet IB 2001, met de bepaling van de winst. Hierbij spelen twee winstbegrippen een belangrijke rol. Enerzijds de zogenoemde ‘totaalwinst’ gedurende het gehele bestaan van de onderneming zoals neergelegd in artikel 3.8 Wet IB 2001 (het eigenlijke fiscale winstbegrip) en anderzijds het jaarwinstbegrip van artikel 3.25 Wet IB 2001, als basis voor de jaarlijkse heffing van inkomstenbelasting.

Samenvattend:

Artikel 3.2 Wet IB 2001 bepaalt dat de belastbare winst uit onderneming is het gezamenlijk bedrag van de winst die de belastingplichtige als *ondernemer* geniet uit een of meer ondernemingen verminderd met de ondernemersaftrek en de MKB-winstvrijstelling.

Artikel 3.8 Wet IB 2001 bepaalt dat winst uit onderneming (winst) is het bedrag van de gezamenlijke voordelen die onder welke naam en in welke vorm ook worden verkregen uit de onderneming (totaalwinst).

Artikel 3.25 Wet IB 2001 bepaalt dat de in het kalenderjaar genoten winst (jaarwinst) wordt bepaald volgens goed koopmansgebruik.

Het gezamenlijke bedrag van de winst wordt in artikel 3.8 Wet IB 2001 nader uitgewerkt; winst uit een onderneming is het bedrag van de gezamenlijke voordelen die, onder welke naam en in welke vorm ook worden verkregen uit een onderne-

2 H.J. Hofstra, ‘Bedrijfsbalans en Belastingbalans’, *Weekblad der Belastingen* 1940, nr. 3533, p. 110.

ming (totaalwinst).³ ‘Voordelen’ is een neutraal begrip en wordt zowel positief als negatief uitgelegd. Een positief voordeel noemen wij in het spraakgebruik ‘winst’; een negatief voordeel ‘verlies’. In de bewoordingen ‘worden verkregen uit een onderneming’ schuilt een causaliteitselement. Alleen voordelen die in een causaal verband staan met de onderneming worden tot de ondernemingswinst gerekend. De in een kalenderjaar genoten winst (jaarwinst) wordt, op grond van artikel 3.25 Wet IB 2001, bepaald volgens goed koopmansgebruik met in achtneming van een bestendige gedragslijn die onafhankelijk is van de vermoedelijke uitkomst.

Het toedelen van de totale winst aan de verschillende jaren gaat volgens bepaalde regels waarvoor de grondslag is gelegd in artikel 3.25 Wet IB 2001. Deze jaarwinst kan op twee manieren worden bepaald, namelijk:

- opbrengsten verminderd met kosten is jaarwinst;
- fiscaal eindvermogen (jaar x) min fiscaal beginvermogen (jaar x) plus privéonttrekkingen min privéstortingen (in jaar x) is jaarwinst.

Beide berekeningen leiden tot hetzelfde resultaat.

Belastbare winst uit onderneming moet worden onderscheiden van resultaat uit een werkzaamheid. Wanneer sprake is van inkomen, maar er geen sprake is van een duurzame organisatie van kapitaal en arbeid en ook geen sprake is van een dienstbetrekking, is in principe sprake van resultaat uit overige werkzaamheden (artikel 3.90 Wet IB 2001). De wetgever heeft het resultaat uit overige werkzaamheden ingevoerd als restcategorie. Het resultaat van de overige werkzaamheden wordt vastgesteld conform het totaalwinstbegrip van artikel 3.8 Wet IB 2001 juncto artikel 3.94 Wet IB 2001 en het jaarwinstbegrip van artikel 3.25 Wet IB 2001 juncto artikel 3.95 Wet IB 2001.

Goed koopmansgebruik

In de commerciële (bedrijfseconomie) wordt de winst bepaald volgens de uitgangspunten van goed koopmansgebruik. Goed koopmansgebruik (zich gedragen als een goede koopman) is een dynamisch begrip, het is aan verandering onderhevig omdat het begrip zich aanpast aan gewijzigde inzichten die in de loop der tijd zijn ontstaan. Dit leidt tot een open norm en een dynamisch winstbegrip. Een dynamisch winstbegrip geeft ruimte om de ontwikkelingen van goed koopmansgebruik binnen de bedrijfseconomie voor fiscale winstbepaling te volgen zonder wetswijziging.⁴ De nadere invulling van goed koopmansgebruik geschiedt door de rechter. Het nadeel is de rechtsonzekerheid; opvattingen van de Hoge Raad over goed koopmansgebruik zijn in de tijd aan verandering onderhevig.

3 De totaalwinst is gelijk aan het verschil tussen het eindvermogen bij staking en het beginvermogen bij aanvang van de onderneming, vermeerderd met de privéonttrekkingen en verminderd met de kapitaalstortingen die tijdens de totale duur van de ondernemingsuitoefening hebben plaatsgevonden.

4 *Handelingen II 1949/50*, 1251, p. 1607.

Goed koopmansgebruik betekent zoiets als de boekhouding op een algemeen geaccepteerde manier voeren. Daarbij hoort onder andere dat de boekhouding waarheidsgetrouw is, en past bij het type onderneming. Een ondernemer heeft zowel keuzevrijheid in het inrichten van zijn boekhouding als ook keuzevrijheid in de wijze van het bepalen van de winst zolang deze bedrijfseconomisch aanvaardbaar is en niet strijdig is met de wet.

‘Uit een bedrijfseconomisch oogpunt juist stelsel van winstberekening kan worden aanvaard, tenzij het strijdt met enig voorschrift der belastingwetgeving of met algemene strekking of beginsel der desbetreffende belastingwet (BNB 1957/208, HR 8 mei 1957, nr. 12 931).’

Met de term ‘bestendige gedragslijn’ heeft de wetgever aan willen geven dat een eenmaal gekozen methode de jaren daarna gevolgd moet worden. Alleen indien goed koopmansgebruik dat rechtvaardigt, mag van winstberekeningsmethode gewisseld worden. Het behalen van een eenmalig belastingvoordeel is geen rechtvaardigingsgrond voor het wisselen van winstberekeningsmethode.

De belangrijkste beginselen van goed koopmansgebruik zijn:

1. Realiteitsbeginsel: de werkelijke situatie (niet bepaalde juridische of andere constructies) is de grondslag voor de winst- of verliesbepaling.
2. Matching-principe: opbrengsten en kosten moeten zo goed mogelijk worden toegerekend (gematched) aan de jaren waarop ze betrekking hebben.
3. Voorzichtigheidsbeginsel: kosten nemen wanneer zij in het vooruitzicht zijn en opbrengsten pas tot uitdrukking brengen bij het bepalen van de winst wanneer het zo goed als zeker is dat deze opbrengst behaald is. Het voorzichtigheidsbeginsel houdt ook in dat winsten tot uitdrukking worden gebracht wanneer zij zijn gerealiseerd en verliezen worden afgeboekt wanneer ze worden geconstateerd.
4. Eenvoudigheidsbeginsel: van een kleine onderneming hoeft, voor de toerekening van kosten en opbrengsten aan de jaren, niet verwacht te worden dat de ondernemer een uiterst ingewikkelde berekening maakt. Zo kunnen investeringen van minder dan € 450 direct als kosten geboekt worden en behoeven deze niet te worden afgeschreven over de werkelijke levensduur (artikel 3.45 lid 2 onderdeel b Wet IB 2001).

Tussen de beginselen bestaat geen duidelijke hiërarchie. De beginselen geven een ten vroegste en een uiterste moment van winst- of verliesneming aan.⁵ Het uitgangspunt bij de fiscale winstbepaling is de balanscontinuïteit.

Inbreuken op het winstbegrip (totaalwinst en jaarwinst)

Op een aantal punten vindt de wetgever dat de rechter kostenaftrek eerder heeft toestaan dan de wetgever wenselijk vond of dat de rechter voordelen in latere jaren in de winst heeft opgenomen dan de wetgever wenselijk vond. Soms ook vindt de wetgever dat kostenaftrek in eerdere jaren wenselijk of acceptabel is. Om te berei-

5 R.P. van Dool e.a., *Compendium Vennootschapsbelasting*, 2020, paragraaf 3.8.1.3.